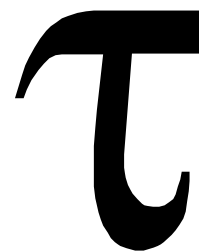

Конгрес профспілок

Віднесені на Захід

**Українці, які працюють
у Сполученому Королівстві**

**EUIRD (Відділ з питань Євросоюзу та міжнародних відносин),
березень 2004 р.**

Зміст

Розділ перший	5
Вступ	5
Передумови підготовки звіту	5
Україна	7
Українці у Великобританії.....	7
Висновки	9
Розділ другий.....	12
Українці, які працюють у Сполученому Королівстві.....	12
Ситуація в Україні.....	12
Українська спільнота у Великобританії.....	13
Шляхи отримання роботи	14
Аналіз.....	21
Пропозиції.....	23
Висновки	24

Конгрес профспілок

Віднесені на Захід

Розділ перший

Вступ

Трагедія в затоці Моркам у лютому, коли 20 робітників, імовірно, з Китаю, загинули, збираючи їстівних молюсків, викликало широкий резонанс серед громадськості. Проте центр уваги швидко змістився з відповідальності тих, хто їх найняв, до імміграційного статусу працівників. Ричард Літлджон із *The Sun*¹ звинуватив у бездіяльності поліцію та посадовців імміграційної служби, а *Sunday Times* пов'язала їх загибель з політикою надання притулку та запропонувала розмістити війська на білих кліфах Дувра.² *Daily Mail* також закликала посадовців Дирекції з питань імміграції та громадянства «бути на передовій виявлення нелегальних працівників та їх керівників».³

Такі аргументи лише вводять в оману. Трагедія в затоці Моркам, як і численні інші випадки негідного ставлення до працівників, є результатом недостатнього регулювання діяльності недобросовісних роботодавців. Офіцери імміграційної служби та поліція не відіграють жодної ролі в захисті прав працівників. Якщо ми хочемо уникнути подібних жахливих подій у майбутньому, увагу слід звернути на права самих працівників.

Цей звіт показує, що працівники з Китаю – не єдині мігранти, які стикаються з труднощами. Він також підкреслює те, що ігнорування інтересів працівників у контексті регулювання міграційних схем може призвести до зловживань посередників, котрих майже неможливо відрізнити від торговців людьми, проти яких прагне боротися уряд.

Передумови підготовки звіту

2004 рік розпочався із сумних повідомлень про смерть українського робітника в розкішному лондонському CafйRoyal. Його знайшли у заглибленні за бочками у підвалі, де він, вочевидь, жив якийсь час. *The Guardian* навела висловлювання його товариша по роботі: «Більшість персоналу «за лаштунками» – іноземці ..., і ніхто не бажає говорити про те, мають вони належний статус чи ні».⁴

¹ *The Sun*, 13 лютого 2004 р.

² *The Sunday Times*, 8 лютого 2004 р.

³ *Daily Mail*, 21 лютого 2004 р.

⁴ *The Guardian*, 1 січня 2004 р.

Малоймовірно, що загиблий був єдиним таким працівником. Ось як бачить це доктор Любомир Мазур – президент Асоціації українців у Великобританії:

«Незалежно від того легально чи нелегально прибувають до Сполученого Королівства мігранти з України, вони дуже ризикують стати жертвами існуючої системи просто через те, як вона працює. На жаль, у них немає доступних засобів для одержання компетентної і неупередженої поради, не кажучи вже про судовий захист».

У липні 2003 р. ТУС (Конгрес профспілок) опублікував звіт про стан трудових мігрантів у Великобританії.⁵ У ньому було висвітлено ряд проблем, з якими стикаються особи, що приїжджають працювати до Великобританії, зокрема, відсутність трудових прав, додержання яких потрібно вимагати.

Звіт також висвітлив нездатність офіційної статистики визначати реальну чисельність трудових мігрантів. У деяких випадках це спричинено методологічними проблемами: наприклад, вивчення трудових ресурсів може не включати працівників у домашньому господарстві, зокрема, тих, хто живе там же. В інших випадках, сумнівний статус самих працівників змушує їх ухилятися від повідомлення про свою економічну діяльність. Такі групи включають осіб, які в'їхали до країни законно (туристи, відвідувачі), але працюють без дозволу, особи, термін дії візи яких закінчився, студенти, які працюють понад 20 дозволених годин на тиждень, працівники, що працюють за схемами тимчасового перебування⁶ із порушенням встановлених умов, особи, які бажали отримати політичний притулок, але їм було відмовлено, а також особи, які приїхали до Великобританії незаконним шляхом.

У цьому документі викладено досвід роботи українців у Великобританії, причому представлені багато з названих вище категорій працюючих. Він ґрунтується на ряді інтерв'ю, проведених улітку 2003 р. на прохання Конгресу профспілок українським студентом Степаном Шакно, який також очолює Європейський молодіжний парламент у Західній Україні. Допомогу йому надала Профспілка працівників транспорту і некваліфікованих працівників. Конгрес профспілок замовив цей звіт, оскільки є багато цікавого у досвіді цих молодих працівників.

Степан зробив ряд власних висновків та рекомендацій. Хоча вони і не представляють політику Конгресу профспілок, ці висновки та рекомендації відображають ряд питань, що непокоять британські профспілки, і сприяє більш активному обговоренню політики в сфері міграції. Власні погляди Конгресу профспілок наведені наприкінці вступної частини.

---

⁵ Вони тут працюють більше, а одержують менше, ТУС, липень 2003 р.

⁶ Наприклад, Схема залучення сезонних сільськогосподарських працівників (SAWS) або Галузеві схеми (SBS)

Україна

Україна – бідна країна, яка скоро (тобто після розширення Євросоюзу 1 травня 2004 р.) опиниться на східному кордоні Європейського Союзу. Оскільки країна не входить до ЄС і Співтовариства, існує дуже мало законних шляхів в'їзду в Великобританію для низькокваліфікованих працівників з України.

За даними профспілок України, держава потерпає від небаченої корупції (6,5% обороту приватних компаній витрачається на хабарі), значного безробіття, низького рівня зарплат (які часто не виплачують), незадовільної системи соціальних гарантій та охорони здоров'я, дуже високого рівня смертності. Самі спілки стикаються з законодавчими і політичними перешкодами при створенні незалежних організацій на робочих місцях. Основну проблему становить «неофіційна» робота та «тіньовий сектор» економіки.⁷

Схема приватизації, що продовжує існувати з 1991 р., призвела до концентрації економічної та політичної влади в руках кількох «олігархів». Міжнародна конфедерація профспілок (ICFTU) недавно прокоментувала ситуацію так: *«Нинішні наслідки такої суміші політичних, соціальних і економічних проблем – це занепад офіційної економіки, коли 70% населення живуть у бідності, і процвітання «тіньового» сектора, на який припадає від 50 до 70% ВВП. Іншим наслідком є неймовірно високий рівень еміграції. Говорять, що за останні 10 років з України виїхали 5 – 7 мільйонів чоловік. Еміграція є частково вимушеною, частково – добровільною, але в усіх випадках люди намагались заробити на життя у Західній Європі, США, Центральній Європі, Росії як працівники зі врегульованим статусом (у меншості випадків) або працівники із неврегульованим статусом чи в мережах сексуальних розваг»*.⁸

Українці у Великобританії

Уперше TUC (Конгрес профспілок) дізнався про перебування значної кількості працівників з України у Великобританії на початку 2001 р. Попередня робота, проведена TUC у рамках проекту, присвяченого португальським працівникам, забезпечила широкі контакти із громадянами Португалії, які зіткнулися з труднощами, пов'язаними з трудовими контрактами з виробником харчових продуктів-напівфабрикатів. Відвідування фабрики у східній частині Лондона показало, що більшість працівників складала українці, які дуже боялися обговорювати будь-які питання із представниками профспілки. Робітники повідомили, що працюють зміни тривалістю іноді до 16 годин, оскільки не можуть відмовитися. Подальші дослідження профспілок показали, що українські робітники працюють у сільському господарстві,

⁷ Доповіді на Зборах Міжнародної конфедерації вільних профспілок, присвячених Україні, Брюссель, 3 вересня 2003 р.

⁸ Доповідь Місії Виконавчої Ради Міжнародної конфедерації вільних профспілок в Україні (2–5 листопада 2003 р.)

харчовій промисловості, будівництві, готелях і фірмах, що надають послуги з прибирання.

Статистика Міністерства внутрішніх справ свідчить про те, що Україна виступає основною країною походження працівників у нещодавно розширеній Схемі залучення сезонних сільськогосподарських працівників (SAWS) і нещодавно створених Галузевих схемах (SBS), які забезпечують робочою силою м'ясо- і рибопереробні підприємства, ферми з вирощування грибів та галузь готелів і громадського харчування. У 2002 р. 20% учасників SAWS приїхали з України (загалом трохи більше 4 000 працівників). Отже, Україна стала другою (після Польщі) країною-постачальником робочої сили. Попередні результати на перші кілька місяців роботи SBS показали, що Україна виступає основним джерелом працівників: саме з цієї держави походять понад 16% усіх успішних заявників.

У 2002 р. студентам з України було видано понад 2 800 віз, а у 2003 р. – ще 1800⁹ – багато студентів будуть працювати. Хоча і немає офіційних оцінок щодо загальної кількості українців, які живуть та працюють у Великобританії, слід зазначити, що дуже мало українців просять політичного притулку (лише 365 з 84000 заяв у 2002 році).

Деякі британські спілки вже висловлювали занепокоєння тим, що регулювання ринку праці країни надає недостатній захист прав трудових мігрантів. Це може призвести до так званого «соціального демпінгу», коли роботодавці нехтують колективно узгодженими ставками оплати і умовами праці, наймаючи працівників, які змушені погодитися на гірші умови. Це ми почули і від деяких опитаних. Ось що розповідає Павло про свою роботу в сільському господарстві: *«Коли термін дії моєї візи закінчився, все погіршилося. Роботодавець залишив мене на тій самій роботі, але тепер моя зарплата становить менше половини того, що я заробляв раніше»*. В іншому випадку ставки за одиницю виконаної роботи були зменшені до чверті від тих, що обіцяли спочатку.

Розширення ЄС усуне необхідність для працівників з ряду країн походження (наприклад, Польщі і Литви) покладатися на схеми тимчасового в'їзду. Громадяни країн, що приєднуються цього року до ЄС, становили 52% усіх учасників SAWS у 2002 році. Нещодавно прийнята реєстраційна схема дозволить громадянам країн, які тільки-но приєдналися до ЄС і котрі досі працювали без дозволу, з 1 травня зареєструватися і узаконити свій стан.

Якщо (як вважають профспілки) можливість платити меншу зарплату більш важлива для деяких роботодавців, ніж вирішення питань легалізації найманої робочої сили, такі країни походження, як Україна, набудуть більшого значення, оскільки їх громадянами будуть замінювати працівників, котрі отримали права внаслідок розширення Євросоюзу. Економічний розрив між Сполученим королівством і Україною ще існуватиме якийсь час, і немає явних ознак того, що британський ринок праці стане більш керованим. За

---

⁹ Інформація надана Посольством Великобританії в Києві

цих обставин дуже важливо, щоб рух профспілок визначив своє ставлення до таких працівників, як ті, котрих було опитано при складанні даного звіту.

Очевидно, що ці працівники не хочуть, щоб до них ставилися як до дешевої робочої сили, якій відмовлено навіть у праві змінювати роботодавця. Вони надто залежать від своїх роботодавців і часто заборгували великі гроші друзям, родині, агентствам, роботодавцям чи контрабандистам. Один із опитаних студентів (Іван) зазначив: *«Для того, щоб отримати візу, я мав сплатити £1000. Навчання коштує £600, а решта – плата за послуги агентства. Я мав вибрати навчальний заклад, де не вимагають відвідань занять, оскільки мені доводиться працювати 50 годин на тиждень, щоб оплатити мої витрати, у тому числі і плату за навчання, повернути борг і направити хоч якусь суму грошей додому моїй родині».*

Серед українців існують неформальні мережі, які підшукують робочі місця, але вони не здатні забезпечити інформацією про те, які трудові права має особа і куди вона може звернутися по допомогу.

Степан Шакно також підкреслює те, що відсутність можливості для окремих потенційних мігрантів привернути до себе увагу роботодавців у Великобританії просто відкриває двері для експлуататорських дій з боку посередників. Василь каже, що сплатив \$1000, щоб отримати місце за програмою SAWS. Аналогічні умови діють і для бажаючих взяти участь у SBS. Забезпечення «загального входу» для усіх таких працівників означатиме краще регулювання процесу, надання інформації про права робітників та інші питання (житло, охорона здоров'я) безпосередньо працівникам. Це також може означати наявність каналу, який виключатиме сплату величезних грошей посередникам (деякі з респондентів називали суми порядку \$4000 лише за отримання візи відвідувача), через що мігрантам доводиться працювати без дозволу (і захисту), аби повернути борг.

Висновки

«Положення про ринок праці в Великобританії, у тому числі стосовно кількості робочих годин, є найбільш гнучкими в Європі, а витрати на забезпечення персоналом зазнають впливу сильної конкуренції».

«Законодавство, що визначає діяльність агентств із працевлаштування, у Сполученому Королівстві містить менше обмежень, ніж у багатьох інших країнах ЄС...»

«... у Великобританії і, зокрема, Лондоні, існує величезна пропозиція іноземних працівників, які добре розмовляють англійською».

«Частка іноземних студентів у загальній структурі населення є найвищою серед європейських держав».¹⁰

¹⁰ Інформаційний листок UK Trade & Investment (Торгівля й інвестиції в Сполученому Королівстві) «Labour Environment» (Ситуація на ринку праці), 26 жовтня 2003 р.,

---

Наведені цитати, взяті з веб-сторінки Trade & Investment (Торгівля й інвестиції) Уряду Великобританії, показують, що відносно низький рівень регулювання у сфері працевлаштування та наявність великої пропозиції трудових мігрантів вважаються перевагами для бізнесу. У нашому звіті ми покажемо, що у цього поєднання є досить темний зворотний бік.

Конгрес профспілок вважає, що політика в цій сфері має керуватися не стільки міркуваннями економічної вигоди та прикордонного контролю, скільки захистом прав працівників. Поетапний підхід до «врегульованої міграції», якого дотримується британський уряд, не розв'язує проблеми експлуатації трудових мігрантів. Міграція повинна стати предметом відкритого обговорення, в центрі якого мають стати права працівників, як громадян країни, так і мігрантів. Досі увага приділялася лише вимогам роботодавців та заходам щодо контролю на кордоні.

Існуючі схеми (такі як SAWS) потребують, як мінімум, очищення від корупції та надання можливості учасниками виявляти зловживання і повідомляти про них. По-перше, деякі працівники заявляють про те, що не всі положення їх контрактів з керівниками схем виконуються повною мірою. По-друге, очевидно, що деякі університети стягують «неофіційні» збори за залучення студентів до схеми. У цьому контексті профспілки заперечують проти перекладання урядових зборів за участь у таких програмах, як SBS і SAWS, роботодавцями на самих працівників.¹¹ Агентствам із працевлаштування, які ведуть діяльність у Великобританії, забороняється стягувати з потенційних працівників плату за пошук для них робочого місця. Їх послуги має оплачувати роботодавець. Це є справедливим. І немає виправдання застосуванню інших критеріїв до працівників – вихідців з бідніших країн.

Спонсоровані урядом засоби пошуку роботи через керовані схеми міграції дозволяють уникнути зловживань та нагромадження величезних боргів. Це можна здійснити, наприклад, шляхом реєстрації зацікавлених працівників у Посольствах Сполученого Королівства або на урядових веб-сайтах.

На думку Конгресу профспілок, навряд чи корисним буде розглядати лише кілька обмежених законних шляхів виходу на ринок праці країни, коли всім відомо про величезну кількість працівників із нерегульованим статусом у деяких галузях економіки. Будь-які спроби викоренити зловживання відносно до працівників із нерегульованим статусом, повинні включати як заходи, спрямовані на мінімізацію потенційної економічної вигоди для недобросовісних роботодавців від використання праці мігрантів без документів та на створення шляхів виходу з нелегального працевлаштування. Слід додатково вивчити наступні питання.

- ✓ Надання фізичним особам можливостей повідомляти в органи оподаткування та Національного страхування про зловживання роботодавців, які не сплачують належні податки і збори.

---

www.invest.uktradeinvest.gov.uk/investing/info_sheets.cfm

¹¹ Подання профспілки TGWU для перегляду Схеми залучення сезонних сільськогосподарських працівників, серпень 2002 р.

- ✓ Надання захисту, статусу «особи, яка співпрацює з урядовими органами», жертвам, котрі повідомляють про порушення трудових прав, можливо у разі їх долучення до судового переслідування порушників.
- ✓ Надання можливостей отримання ефективного захисту для осіб, чії документи (наприклад, паспорт) були конфісковані роботодавцем.
- ✓ Слід розглянути питання надання можливості більш широкій групі працівників змінити свій статус під час перебування в країні (наприклад, надання можливості студентам, які вивчають мову, подавати заявки на участь у короткострокових програмах перебування).
- ✓ Створення засобів захисту від примусової праці для всіх мігрантів (включаючи і тих, які працюють без дозволу).

Двосторонні угоди між країнами походження і призначення про регулювання умов перебування та роботи трудових мігрантів можуть бути корисними, але лише за умови, що в процесі їх підготовки будуть проведені обговорення з представниками профспілок обох країн і організацій мігрантів у країні призначення. Такі угоди повинні передбачати безкоштовне надання інформації про становище на ринку праці і права працівників потенційним мігрантам. Вони також повинні включати положення про боротьбу з недобросовісними агентствами, що працюють в обох державах. Такі заходи також нададуть допомогу працівникам-учасникам програм «врегульованої міграції» (наприклад, із Дозволами на роботу), які опиняються в уразливому становищі, якщо роботодавець не виконує свої зобов'язання.

Цей звіт підкреслює також необхідність регулювання діяльності постачальників робочої сили для сільського господарства і харчової промисловості. У сільському господарстві ці принципи активно впроваджує Проект бригадирів «Ініціатива етичної комерції».¹² Ініціатива об'єднала профспілки, супермаркети, фермерів, керівників складів та постачальників робочої сили («бригадирів») у вимаганні регулювання у сфері використання тимчасової праці. Законопроект, запропонований Джимом Шеріданом (член парламенту, який не обіймає державної посади), йде далі: він вимагає ліцензування компаній, які забезпечують робочою силою, і передбачає покарання за користування послугами неліцензованого агентства. Конгрес профспілок підтримує цей законопроект як важливу частину необхідної діяльності з «розчищення» діяльності на ринку праці Сполученого Королівства.

¹² <http://www.ethicaltrade.org/pub/publications/2003/04-gangmstr/index.shtml>

Розділ другий

Українці, які працюють у Сполученому Королівстві

Степан Шакно

Ситуація в Україні

Згідно з дослідженням МОП, проведеним в Україні спільно з Державним комітетом статистики, більшість населення України отримує доходи менше 300 гривень на місяць (менше £40).

У ході дослідження було визначено, що особі, аби мати можливість прожити, на місяць потрібно 510 гривень, що в чотири рази перевищує офіційний показник «прожиткового мінімуму». А ще допомога по безробіттю в Україні становить лише 53,70 гривень на місяць.

Дані МОП також показують, що лише 28% працюючих упевнені, що не втратять роботу протягом наступних 12 місяців. Чверть респондентів не отримували зарплату протягом останніх трьох місяців, а в сільському господарстві таких виявилось 60%. Понад 80% опитаних вважають, що матимуть фінансові труднощі після виходу на пенсію. *Українське незалежне інформаційне агентство новин (УНІАН)*.

Ось чому сотні українців щодня прямують на Захід в пошуках роботи. Вибираючи цей шлях як спосіб виживання, вони часто прирікають себе на злидні і постійний страх депортації. Якщо їм і вдається знайти роботу, до них ставляться набагато гірше, ніж на батьківщині. Дуже легко засуджувати цих людей, але не слід забувати, що крайня бідність та потреба заробити на життя штовхнула їх на цей крок, на розлуку з родиною та друзями.

За даними Управління безпеки державного кордону України, більшість громадян України виїжджають на законних підставах, маючи всі необхідні документи. Проте після перетинання кордону багато з них позбавляються паспортів. Практично неможливо визначити, чи їде особа в Західну Європу незаконно, оскільки прикордонні служби не перевіряють наявність у них необхідних грошей і документів для в'їзду в ці країни. Прикордонні служби можуть

лише здогадуватися про те, чому громадяни залишають країну, і неможливо довести, що вони прямують за кордон, щоб там неофіційно працювати».¹³

Не дивно, що людей легко заманити обіцянками роботи за кордоном, особливо із традиційним для України способом передачі інформації від родини до родини. Саме так люди у сільській місцевості дізнаються про можливість виїхати за кордон; у містах є багато реклами агентств, яка дозволяє населенню отримати додаткову інформацію.

Українська спільнота у Великобританії

Українська спільнота, що сформувалася у Великобританії, має власні організації і церкви. Найбільшою є Асоціація українців у Великобританії. Під час підготовки цього звіту ми провели інтерв'ю із доктором Любомиром Мазуром, який очолює Асоціацію.

Питання *З якими, на Вашу думку, основними проблемами стикаються українські трудові мігранти, які прибувають до Сполученого Королівства?*

Відповідь *(Любомир Мазур) Головна причина зростання кількості українських трудових мігрантів за роки після набуття незалежності полягає в тому, що рівень життя понад 80% громадян України залишається нижчим від межі бідності, навіть того, що офіційно визнається та визначається українським урядом. Унаслідок цього, на населення України роками тиснуть значні економічні і соціальні сили, які і змушують багатьох громадян ставати трудовими мігрантами, намагаючись хоч якось заробити собі на життя зараз і на майбутнє. Трудові мігранти, які приїждять до Сполученого Королівства чи до будь-якої іншої країни світу, намагаються зберегти хоч крихти людської гідності, набутти почуття власної корисності, забезпечити виживання собі та своїй сім'ї.*

Незалежно від того, легально чи нелегально прибувають до Сполученого Королівства мігранти з України, вони дуже ризикують стати жертвами існуючої системи просто через те, як вона працює. На жаль, у них немає доступних засобів для одержання компетентної, неупередженої поради, не кажучи вже про судовий захист.

Те, як нині працює система надання роботи у Великобританії легальним шляхом для трудових мігрантів з України, дозволяє, якщо навіть не стимулює їх експлуатацію. Система, схоже, створена з основною метою захищати інтереси роботодавців та агентств, які керують схемами працевлаштування, за рахунок інтересів трудових мігрантів, котрих розглядають лише як «пару робочих рук» і нічого іншого.

¹³ «The Day» 25, 26 вересня 2000 р.

Однією з головних причин виникнення такої ситуації є те, що громадяни України, які прибувають до Сполученого Королівства, зовсім не знають (і це не їх вина) про свої права і обов'язки потенційних чи реальних працівників на ринку праці Великобританії. Вони не краще поінформовані і про законодавчо визначені обов'язки та відповідальність роботодавців перед своїми працівниками. На жаль, українці досі не мають доступу до точної і достовірної інформації про працевлаштування у Сполученому Королівстві, яка б надавалася їх рідною мовою на батьківщині. А ще, після приїзду до Великобританії вони зазнають труднощів через мовний бар'єр.

Існуюча система надання роботи у Великобританії трудовим мігрантам з України лише виграє від її перегляду відповідними органами Сполученого Королівства. Якщо серйозно зайнятися правами трудових мігрантів та покращити їх становище, то доведеться повністю змінювати систему.

Служитель Українського католицького собору у Вест-Енді Лондона Отець Моакір Лещук каже: *«Чимало студентів і людей з вищою освітою працюють тут на низькокваліфікованих роботах, що вимагають ручної праці. Яке марнотратство! Я не знаю, чия це вина, але ясно, що не їх, оскільки приїхати сюди цих людей змусило безробіття та низькі зарплати на батьківщині. Більшість із них працює у будівництві, сільському господарстві та роздрібній торгівлі, де відчувається значний дефіцит робочої сили. Вони виконують роботу, на яку не погоджуються британські працівники. Мовний бар'єр прирікає їх на виконання ручних робіт».*

Шляхи отримання роботи

Існує п'ять основних шляхів, якими українці потрапляють на роботу до Великобританії: студенти, які беруть участь у Схемі залучення сезонних сільськогосподарських працівників (SAWS); особи, які вивчають англійську мову або інші предмети в британських навчальних закладах і мають право працювати 20 годин на тиждень; ті, хто отримав туристичну візу, але залишився працювати; особи, які в'їхали в країну у вантажівках та контейнерах і не мають жодної візи та ті, хто скористався відносно новою Галузевою схемою (SBS), яка діє в сфері готельного обслуговування, громадського харчування та виробництва харчових продуктів.

SAWS

Схема залучення сезонних сільськогосподарських працівників є «найбільш легальним шляхом» працевлаштування громадян України у Великобританії.

У 2002 р. 4003 громадянина України отримали роботу в Сполученому Королівстві через SAWS: більше учасників було лише серед поляків. Наступного року, коли Польща приєднується до ЄС, її громадянам вже не треба буде брати участь у схемі, оскільки вони отримають право працювати у Велико-

британії. Отже, наступного року українці становитимуть, скоріше за все, найбільшу групу в SAWS.

Але навіть на цьому шляху, який має бути на 100 відсотків легальним та безпечним, трапляється чимало обману і зловживань. Керівники програми здійснюють відбір кандидатів в основному у сільськогосподарських університетах України, де чимало випадків хабарництва. «Викладача Академії технологій харчової промисловості ім. Ломоносова «схопили за руку», коли він брав хабар (775 доларів США) на вступних іспитах. Проведений у квартирі обшук виявив ще 12000 доларів США»¹⁴. Кількість місць у програмі обмежена. Для того, щоб отримати місце, не обов'язково навіть бути студентом університету. Слід лише заплатити хабар в сумі від 1000 доларів США до 2000 доларів США. «Внесок» трохи менший для студентів, оскільки їм не треба платити ще й за фальшиві документи, що «підтверджують» навчання в університеті. Реальна вартість візи, квитків та послуг навчального закладу не повинна перевищувати 300 доларів США. Куди ж тоді йде решта грошей? Отже, уже на етапі до виїзду із країни громадяни виявляються залученими до незаконної діяльності.

Група студентів, які подорожували автобусом (Київ-Львів-Лондон) до Великобританії, щоб отримати роботу через SAWS, поділилися своїм досвідом проходження «процедури відбору».

Ось, наприклад, Ігореві довелося сплатити 1000 доларів США за послуги університету. Йому сказали заплатити ці гроші, щоб він міг взяти участь у програмі, незважаючи на те, що він уже був студентом Сумського сільськогосподарського університету (один із навчальних закладів, де відбирають кандидатів) і мав усі необхідні документи. 1000 доларів – це велика сума в Україні. Тому багатьом доводиться брати в борг у друзів і родичів, розраховуючи на заробіток на Заході.

Інший, більш досвідчений мігрант, Павло з Вінниці, подорожував з дружиною. Він уже був двічі у Великобританії і брав участь у SAWS. *«Ви просто не повірите, через що доводиться проходити людям, щоб заробити грошей для сім'ї. Умови праці жахливі, навіть для тих, хто працює легально, беручи участь в програмі. Ми жили у вагончиках, праця була дуже важка – ми саджали суніці, збирали їх та інший врожай. А це значить, що цілий день стоїш зігнутий або повзаєш навколішки.*

Я також працював на очищенні і пакуванні капусти та пакуванні грибів. Стояв цілий день біля конвеєра на холодному бетоні. Від того мої ноги дуже боліли. Коли термін дії моєї візи закінчився, все погіршилося. Роботодавець залишив мене на тій самій роботі, але тепер моя зарплата становила менше половини того, що я заробляв раніше. Під час рейдів поліції я ховався в лісі разом з іншими мігрантами, у яких закінчився термін візи або які зовсім не мали віз. Але, принаймні, мені заплатили. Одне агентство у Лондоні вербувало незаконних мігрантів для роботи на підприємстві, де пакували харчові продукти. Вони працювали тиждень, два, три, і їм нічого не заплатили.

¹⁴ «The Day» № 36, 28 вересня 1999 р.

А потім власник агентства, який найняв цих людей, зателефонував до Міністерства внутрішніх справ, і коли працівники їхали автобусом на роботу, його зупинили імміграційні офіцери та швидко всіх депортували. Серед них був і мій хороший приятель.

Власник того пакувального підприємства розплатився із агентством і, ясна річ, вирішив для себе: навіщо платити отим мігрантам, коли він просто може «здати» їх Міністерству внутрішніх справ і залишити гроші собі. Є ще багато мігрантів, котрі хочуть отримати роботу. Життя мігранта непросте. Тебе в будь-який момент можуть обманути, пограбувати чи депортувати. В тебе немає жодних прав, моральної чи матеріальної підтримки, як, наприклад, удома з боку друзів чи родини. Вже просто не відчуваєш себе людиною».

Коли автобус доїхав до німецького кордону, Павлу та його дружині наказали забрати свої речі з автобуса, оскільки, за словами німецького офіцера, вони вже не мають права в'їжджати на територію Шенгенської зони, бо були вже там двічі за багаторазовою візою. І це, незважаючи на те, що їх віза була дійсна ще до жовтня. Ніхто не зважав ані на сльози жінки, ані на благання, ані на присягання, що вони їдуть не до Німеччини, а до Великобританії (а їх дозвіл на в'їзд до Сполученого Королівства був правильно і законно оформлений), і Павлу з дружиною не дозволили їхати далі. Усі гроші були витрачені марно. Ніхто не збирався компенсувати їм вартість квитків, а подружжю слід було самим шукати шлях повернення в Україну, витрачаючи на це додаткові гроші.

Інший працівник програми SAWS з України – Василь – живе зараз в Лондоні. Ось що він розповів: «Я дістався до Великобританії без перешкод, жодних проблем на кордонах, мої візи були в порядку. Але я мав заплатити за це 1000 доларів США. Нарешті я прибув на ферму і отримав своє місце у вагончику разом з іншими працівниками з України та Східної Європи. Першого робочого дня ми з іншими тільки-но прибулими студентами виїхали в поле збирати полуниці. Нам сказали, що заплатять по £2 за кожен ящик полуниць. Принаймні, ми відчули, що отримаємо справжні гроші за важку працю. Отже, ми стали працювати так, як тільки може витримати людське тіло. Одна дівчина навіть втратила свідомість. У неї з носа потекла кров. Це тому, що від виснаження різко збільшився тиск. Кожен з українських студентів зібрав удвічі більше, ніж вимагалось».

Якщо українцям добре платити (за українськими мірками), вони будуть працювати краще за будь-який трактор чи комбайн. Україна завжди славилася своїми працелюбними людьми. Не дивно, що її називають «житницею Європи». Керівництво ферми швидко зрозуміло це, як і те, що вони зможуть покласти в кишеню ще більше грошей, зменшивши плату за ящик до 50 пенсів. Лише той, хто збирав полуниці увесь день, справді знає, як важко наповнити той великий ящик. Отже, все літо нам довелося працювати за призначену ціну. Нам платили не за час, а за результат. Коли йшов дощ, збирати полуниці було неможливо – нам нічого й не платили. Але можна було саджати рослини. Ось ми й саджали їх увесь день під дощем, намокали й мерзли, але працювали, аби заробити хоч щось. Багато з нас захворіли, але,

ясна річ, не припиняли працювати. Нас не влаштовували такі умови праці, але що ми могли зробити. Ми повністю залежали від роботодавця, який міг звільнити нас у будь-який момент. Коли працівники повернулися на Україну, багатьом із них довелося витратити половину заробітку на лікування хвороб, яких вони набули у Великобританії».

Але не всі роботодавці так жорстоко експлуатують студентів і змушують їх жити в жахливих умовах. Петро, колишній учасник SAWS, розповідає: *«Я потрапив до SAWS через Конкордію (один з операторів програми). Мене розподілили на ферму біля Лондона. Ми жили в котеджах, і загалом умови життя і праці були непоганими. Звичайно, нам платили лише за результат. Але, загалом, роботодавець був чесний з нами і завжди платив, що обіцяв. Я працював чотири місяці за контрактом та повернувся в Україну».*

В Елай (Кембриджшир) є чимало ферм, на яких працюють українці. Сергій, Петро і Василь утрюх працюють на тій самій фермі. Один із них ділиться досвідом: *«Зараз ми всі працюємо за схемою SAWS, на фермі немає незаконних мігрантів, в усіх є належні документи. Це тому, що Міністерство внутрішніх справ так часто перевіряло ферми, що всі вони повтікали до Лондона. В нас є контракти, але насправді вони лише на папері. Хоча, відповідно до програми, ми мали ознайомитися із культурним надбанням Британії, єдиний наш культурний досвід – це відвідання місцевого супермаркету. Наша зарплата становить £4,65 за годину».*

«Зазвичай ми збираємо помідори або виконуємо іншу роботу, яку скажуть. Іноді працюємо п'ять годин на день, іноді дванадцять, а іноді зовсім не працюємо. Отже, часто змушені просити їх дати нам більше годин роботи, тому що ми приїхали сюди заробляти гроші. Але керівництво ферми не завжди погоджувалося на це, тому що їм зручніше, щоб вісім робітників працювали годину, аніж одна особа працювала вісім годин».

«Ми живемо у автофургонах. В одному нас четверо, і платимо ми за цю «домівку» кожний по £25 на тиждень. Але це непогано, оскільки ми живемо на маленькій фермі, де працює нас лише шістнадцять. Коли представник «Конкордії» [Concordia має захищати інтереси українських студентів під час їх перебування у Сполученому Королівстві] приїздив на нашу ферму, він сказав, що наші умови набагато кращі за ті, що на інших фермах».

Юрій та Іван працювали на значно більшій фермі, де було зайнято, принаймні, двісті робітників. Один із них розповідає: *«Ми працюємо за £4,50 на годину. Живемо у автофургонах, по шість в кімнаті. Загалом, чимало положень контракту не виконується. Нам обіцяли одне, а тут – зовсім інше, нічого спільного з тим, що нам розповідали. Більшість людей незадоволені, оскільки контракт прямо порушується. Ми відкрито говорили про це, але коли двох найбільш галасливих звільнили, ми замовкли і змирилися. Наш дозвіл на роботу чинний лише для цього роботодавця, і ми не можемо піти від нього до іншого. Я чув, що комусь вдалося перейти до іншого роботодавця, не втративши дозволу на роботу, але не бачив жодних доказів цього».*

Юрій продовжує: *«Наша робота дуже важка. Важко стояти зігнувшись увесь день, спина болить. У одного з працівників через це виникли серйозні проблеми зі спиною. А коли він попросив один день вихідний, тому що спина боліла так, що він не міг працювати, його просто звільнили. В нас тут немає права хворіти. Іноді здається, що в нас немає жодних прав, хоча ми тут на цілком законних підставах».*

SBS

Галузева схема (SBS) працює у харчовій промисловості (переробка м'яса, риби та грибів), у готельному бізнесі та громадському харчуванні. Дозволи видають у тому разі, якщо роботодавець доводить, що не може найняти британських працівників на певні посади, які за Національною системою професійних кваліфікацій (NVQ) нижче рівня 3. Дозвіл може отримати іноземний працівник у віці від 18 до 30 років. Вартість заявки SBS становить £74. Ці гроші іноді доводиться сплачувати самому працівнику.

Початкова статистика програми (яку було розпочато навесні 2003 р.) показує, що станом на 10 жовтня було видано 4383 дозволи, з них 730 – громадянам України (які, таким чином, складають найбільшу частку). Більшість із них працює на переробці м'яса, риби та грибів. Зрозуміло, що більшість із цих працівників потрапили до Північної Ірландії.

Студенти

Третій шлях, яким українці приїздять до Великобританії, – це студентські візи. Вони прямують до Великобританії вивчати англійську мову чи інші предмети. Величезна кількість турбюро України пропонує такі послуги. Агентства резервують місця в англійських навчальних закладах та допомагають в отриманні візи. Навчання коштує £600, а ще слід сплатити мінімум £250 за послуги агентства. Це один з найбільш популярних способів подорожі до Сполученого Королівства, оскільки в цьому разі можна працювати 20 годин на тиждень. Часто вдається отримати більше годин чи знайти дві роботи на неповний день. А ще це нагода вивчити англійську, плюс легальний шлях до країни і легальний спосіб знайти роботу.

Павло, який перебуває в країні за студентською візою і навчається в одному з університетів Лондона, каже: *«Я знаю, що за законом я не можу працювати більше 20 годин на тиждень, але навчальні заклади тут дуже дорогі. Якщо працювати 20 годин і одержувати навіть £5 на годину, цього навряд чи вистачить, щоб купити проїзний квиток, заплатити за квартиру і найпростішу їжу. А як же платити за навчання? Моя родина в Україні бідна. Вони не тільки не можуть оплатити моє навчання тут, але навіть потребують моєї фінансової допомоги. То що ж мені робити? Я навчаюсь і працюю 40 годин на тиждень. Сплю не більше чотирьох-п'яти годин. Але незважаючи на таке виснажливе життя, я не хочу кидати навчання чи переходити до іншого закладу, де не треба ходити на заняття, тому що мені подобається вчитися і я хочу стати справжнім професіоналом».*

У Петра студентська віза. Він навчається у школі англійської мови та працює повний робочий день – це щось неможливе. Він розповів нам: *«Моя робота та школа розташовані в різних кінцях міста, тому я просто не можу працювати повний день і відвідувати заняття. Доводиться давати хабара в навчальному закладі, щоб вони не скасовували мою візу. В мене молодший брат в Україні. Я сплачую за його навчання в університеті. Мій батько працює як тільки може, але заробляє лише \$60 на місяць, чого не вистачає навіть на продукти. Мати дуже хвора. В неї рак. Господи, як я хочу повернутися додому. Я так скучив за ними, але не можу повернутися. Я їх єдина надія, лише я можу допомогти їм».*

Іван також тут за студентською візою. Ось що він розповідає про своє життя в Сполученому Королівстві: *«Я навчаюся в одній із лондонських шкіл англійської мови. Для того, щоб отримати візу, я мав сплатити £1000. Навчання коштує £600, а решта – плата за послуги агентства. Я мав вибрати навчальний заклад, де не вимагають відвідань занять, оскільки мені доводиться працювати 50 годин на тиждень, щоб оплатити мої витрати, у тому числі і плату за навчання, повернути борг і направити хоч якусь суму грошей додому моїй родині. Я хочу відвідувати заняття з англійської, але просто не можу цього собі дозволити».*

Туристи

Ще одна можливість приїхати до Великобританії – отримати туристичну візу (типу С) і залишитися незаконно, щоб працювати. Є чимало туристичних агентств, які пропонують такі послуги. Зрозуміло, що це коштує немало грошей.

Андрій та Іван, громадяни України, живуть у Лондоні. Їх розповідь просто шокує. Вони прибули у Лондон через два тижні після того, як сплатили по 4000 доларів США кожен за туристичну візу, що не дає права працювати. Це велика сума. Цілком можливо, що то були останні їхні гроші. Ймовірно, що довелося навіть взяти в борг. Важко уявити, скільки і як важко їм доведеться працювати тут, щоб повернути ті гроші. Але українці не бояться важкої роботи. Спочатку сума у 4000 доларів здається надто великою має бути дешевший шлях. Але, насправді, 3000–4000 доларів – досить стандартна ціна за туристичну візу без права на роботу. У цьому випадку слід зважати на те, що ці люди приїждять із сільської місцевості, вони не є студентами і, вочевидь, не мають доступу до інформації про інші можливості. Оскільки безробіття в сільських регіонах величезне, для них просто немає іншого вибору.

Інший трудовий мігрант Мирослав розповідає свою історію в Українському клубі в Лондоні. *«Я приїхав сюди, маючи туристичну візу. Мені пощастило, що я заплатив за неї лише 1 200 доларів. Прибувши до Лондона, я зустрів тут друга мого товариша, який працював тут уже рік. Він допоміг мені знайти квартиру, де я живу разом з кількома іншими мігрантами, і я почав шукати роботу. Пішов прямо до агентства, оскільки вважав, що можна шукати гідну роботу лише тоді, коли вже маєш хоч якусь тимчасову. То я пішов до агентства, яке мені порекомендували інші. Мені запропонува-*

ли працювати чорноробом. Я ніколи не робив нічого подібного, але погодився, бо не мав іншого вибору. Агентство платило мені £4,50 за годину, хоча самі отримували понад £10 за годину моєї роботи. Після того, як я пропрацював два місяці на агентство, будівельна компанія, де я працював, запропонувала мені роботу. Я дуже зрадів, бо це означало, що я зароблятиму £6,50 на годину. Це важка робота, але й платять добре».

Мирослав – не єдиний українець, який працює на будівельному майданчику в Лондоні. Це одне з найпопулярніших місць роботи, куди звертаються новоприбулі. Інший чоловік – Петро – також працює на будівництві. Він приїхав сюди за туристичною візою два роки тому і зміг отримати дозвіл на роботу завдяки компанії, де він працює. Петро каже: «Як помічник майстра і заробляю £320 на тиждень. Незважаючи на те, що робота важка, я задоволений і боюся її втратити. Я заробляю так багато, тому що працюю безпосередньо на компанію, а не через агентство».

Івану 35 років. Він тут за підприємницькою візою і ділиться своїм досвідом: «Спочатку я приїхав сюди за туристичною візою, працював чорноробом на місці, котре отримав через агентство. Але через півтора роки вирішив, що почну власний бізнес і даватиму роботу іншим українцям, які живуть тут. Я добре плачу своїм працівникам, більше ніж агентства, і не вимагаю від них знання англійської. У мене небагато працівників, зазвичай 8–10. Це робить мій бізнес більш мобільним. Але коли вдається отримати більший контракт, я завжди можу найняти ще. Єдина неприємна річ – те, що доводиться платити значно більші податки, ніж я звик, але й прибуток більший».

Андрій працює у Івана і розповідає: «Для мене – особи з дипломом магістра економіки – робота на будівельному майданчику не є мрією мого життя. Але яка користь від диплома, якщо в Україні я не мав роботи і не міг заробити навіть мінімум для потреб моєї сім'ї. Отже, я взяв грошей у борг у друзів, забрав останні гроші і заплатив 4000 доларів, щоб дістатися сюди. Слаба Богу, я зустрів Івана, і він дав мені роботу. Я вже сплатив усі борги і планую десь за рік повернутися додому».

У тому самому Українському клубі чоловік на ім'я Василь так відповів на питання про те, як українці, котрі не розмовляють англійською, знаходять роботу: «Я знаю, що багато хто з українців, які приїждять до Сполученого Королівства, знають дуже мало англійською. Як вони знаходять роботу, не знаючи мови? Тут є так звана неформальна мережа серед українців. Наприклад, якщо моєму товаришу потрібна робота, я зателефоную іншому своєму другові, чий друг працює у будівельній компанії. Ось я і питаю по ланцюжку, чи немає в кого роботи для чорнороба. Де б не працювали українці, вони працюють старанно і виконують свої обов'язки добре. Отже, маючи одного працівника з України, роботодавець скоріше за все найме такого ж другого, бо вважає, що він буде таким же добросовісним, як і перший. Ось так і знаходимо роботу».

В Україні є міф про те, що на Заході «гроші ростуть на деревах», тобто робота легка, а зарплати великі. Тепер, коли багато українських мігрантів повертаються додому і розповідають про своє життя, цей міф розсіюється. Але часто люди, які вже побували на Заході і зіткнулися з усіма складнощами мігрантського життя, змушені нелегально повертатися до Великобританії, оскільки не мають інших засобів прогнати свої родини.

Незаконний виїзд із країни

І останній шлях, яким українці потрапляють до Сполученого Королівства – у вантажівках та контейнерах, без візи. Це найбільш небезпечний спосіб. Але коли немає інших можливостей, люди готові ризикувати. Одна дівчина, яка живе в Лондоні вже деякий час, розповіла нам свою історію. Вона приїхала сюди вантажівкою разом ще з однією особою і заплатила за переїзд \$3000. Вона погодилася, бо посередники дозволили їй сплатити ці гроші вже у Великобританії. Вона каже, що через два місяці після її приїзду водія, котрий привіз її сюди, затримали при спробі провезти інших нелегалів до Сполученого Королівства. Але їй ще доводиться виплачувати гроші.

Аналіз

Повертаючись до питання SAWS, на думку спадає очевидний висновок: якщо студентам, які працюють за програмою SAWS, доводиться платити такі великі гроші, щоб отримати роботу на фермі у Великобританії, а ще й допомагати сім'ям в Україні, зовсім не дивно, що багато з них залишаються в країні після закінчення терміну дії візи, щоб заробити ще грошей.

Нинішня ситуація з сільськогосподарськими працівниками на багатьох фермах дуже нагадує стан справ на європейських фабриках кінця XIX – початку XX століття, коли робітникам доводилося працювати у жахливих умовах по 12 і більше годин на день. Але, ймовірно, британці вже давно забули про це, як про жахливий сон, і не розуміють, що те саме коїться в їх країні на початку XXI століття. Наприкінці XIX століття саме профспілки розв'язали цю проблему і боролися за права працівників. Хочеться вірити, що профспілки візьмуть на себе цю важливу роль і в XXI столітті. Найважливіша річ те, щоб суспільство врешті-решт зрозуміло, що виплата дуже низьких зарплат і порушення прав законних і незаконних мігрантів насправді дуже негативно впливає на працівників-громадян країни, оскільки зменшує їх шанси на отримання більшої зарплати від роботодавця. Отже, надання більших прав і захисту трудовим мігрантам послужить на благо всіх і зменшить страждання.

Сама по собі схема SAWS – дуже добра ідея. Ринку потрібна робоча сила у сільському господарстві, і є багато людей в бідніших країнах, які хочуть заробити трохи грошей у Великобританії. Але деталі і спосіб впровадження можуть привести добру ідею до небажаних результатів. У більшості випадків заробітки працівників-учасників SAWS залежать від чесності роботодавців.

Необхідно більш уважно вивчити саме деталі реалізації схеми, які в основному і викликають проблеми, та подумати про шляхи їх розв'язання.

Ми дослідимо та підсумуємо проблеми, з якими стикаються трудові мігранти з України, котрі бажають працювати у SAWS, починаючи від подання заяви на отримання роботи та аж до моменту їх від'їзду з Великобританії, та запропонуємо можливі рішення.

Зараз схема функціонує так: Міністерство внутрішніх справ наймає операторів (керівників) схем, які вербують студентів у сільськогосподарських університетах України. У цьому ланцюжку організації саме студент часто стає найбільш уразливою і незахищеною ланкою. Відповідно до програми, студентів розподіляють на ферми, і виданий їм Міністерством внутрішніх справ дозвіл на роботу чинний лише для визначеного роботодавця, якщо тільки оператор схеми не переведе їх до іншого. Таким чином, працівник ще більше залежить від роботодавця. Працівники не скаржаться, тому що бояться звільнення, а ще недостатнє знання англійської наганяє на них страх, що їх не зрозуміють правильно, і вони не зможуть довести свою позицію. Крім того, і це зазначали самі працівники, вони не знають, до кого звернутися у разі порушення їх прав. Яка то має бути установа: університет, Міністерство внутрішніх справ, оператор програми чи Посольство України? Крім того, багато з них не знають своїх прав у Сполученому Королівстві.

В цілому, Галузева схема (SBS) суттєво не відрізняється від SAWS. Знову ж таки, ідея добра, але умови впровадження створюють навколо неї ціле коло незаконної і навіть злочинної діяльності. Відповідно до правил SBS лише роботодавець може подавати заявку на отримання дозволу на роботу для працівника. Для громадянина України майже неможливо знайти у Великобританії роботодавця, який погодиться заповнити купу паперів та ще й сплатити £74 за подання заявки. І ось тут на «допомогу» приходять агентства із своїми «послугами». Вони виступають посередниками, які приводять роботодавця і робітника один до одного. Зрозуміло, що це коштує працівникові принаймні \$1000. Порядок подання заявки, встановлений Міністерством внутрішніх справ, створює так звану «сіру зону» з ідеальними умовами для посередників, які здійснюють кримінальну діяльність. А ще, як уже зазначалося вище, змушує мігрантів залишатися в країні після закінчення терміну дії візи, замість того, щоб приїхати двічі за сезон легально, просто тому, що працівники не бажають двічі платити неофіційні збори.

Отже, стає зрозуміло, що складнощі і бар'єри на шляху громадян України, які подорожують до Великобританії, численні і значні. Усі ці бар'єри створені британським урядом, щоб «контролювати» і тримати на низькому рівні міграцію з України до Сполученого Королівства. Але правда у тому, що якби цей візовий режим було скасовано, люди приїздили б сюди працювати влітку, а потім би поверталися назад, оскільки знали б, що їм не доведеться знову платити великі гроші, щоб потрапити в країну.

Дев'ять із десяти опитаних сказали, що хотіли б з'їздити додому, побачити родину і друзів замість того, щоб залишатися у Великобританії, якщо це було б фінансово можливо. На питання про те, чи хочуть вони перевезти сюди

свої сім'ї і залишитися тут надовго, значна більшість відповіла, що вартість життя тут надто висока, і тому вони краще будуть їздити туди-сюди, а родина нехай залишається на батьківщині. Мігранти кажуть, що жити в Україні добре, якщо можеш заробити собі і своїй сім'ї на життя.

Пропозиції

Можливими рішенням проблем із SAWS є:

- ✓ створення процедури прямої подачі заявок на участь у SAWS до Міністерства внутрішніх справ;
- ✓ залучення НУО та британських профспілок до захисту прав працівників та забезпечення для них прийнятних умов праці;
- ✓ надання працівникам права змінювати роботодавця, не втрачаючи при цьому дозволу на роботу;
- ✓ забезпечення виплати працівникам зарплати, не нижчої від встановленої мінімальної.

Впровадження першого заходу усуне хабарництво на етапі подання заявки. Реалізація другого – покращить умови роботи і надасть працівникам захист. Пункт 3 зменшить залежність працівників від роботодавців, надасть робітникам більший захист і зробить їх рівень зарплат більш конкурентноздатним. Пункт 4 спрямований на припинення зловживань та експлуатації іноземної робочої сили.

Є відносно просте і дешеве розв'язання проблем з SBS, що назрівають. Воно полягає у такому:

- ✓ створення можливостей для працівників та роботодавців подавати заявку безпосередньо до Міністерства внутрішніх справ або іншого відомства чи некомерційної організації, яке/яка забезпечить їх подальшу «зустріч»;
- ✓ процес подавання заявки має бути безкоштовним.

Впровадження першої зміни усуне потребу в посередниках та зменшить кількість випадків, коли мігранти залишаються в країні після закінчення строку візи. Встановлення збору за подання заявки ускладнює для працівників пошук роботодавця, і у більшості випадків цю суму вираховують з їх зарплати. Отже, реалізація пункту 2 полегшить для працівників подавання заявки на участь в SBS і забезпечить їм більшу безпеку.

Аналогічна схема застосовувалася більше року тому Міністерством праці Німеччини (Arbeitsamt). Там усі заявки надходили через Головне державне

управління зайнятості Німеччини (Zentralstelle fuer Arbeitsvermittlung).¹⁵ У країні також існує програма для студентів з країн, що не входять до ЄС, для роботи влітку в барах, ресторанах, готелях, на будівництві та в сільському господарстві. Вони приймають заявки безпосередньо від студентів.

Впровадження цих змін вимагає грошей, але в довгостроковій перспективі вони виявляться більш ефективними з фінансової точки зору, оскільки зменшать кількість осіб, які шукають притулку, незаконних працівників, осіб, які залишаються в країні після закінчення терміну дії візи, а також зменшать відтік грошей до кримінальних структур. Отже, зменшаться витрати на розв'язання всіх цих проблем.

Якщо не внести зміни до положень про процедуру подавання заявок, Міністерству внутрішніх справ доведеться продовжувати мати справу з величезною кількістю незаконних мігрантів, які залишатимуться в країні після закінчення терміну дії їх візи, виданої за програмою SBS.

Можливим шляхом спрощення та здешевлення навчання у Великобританії для українських студентів є сприяння роботі Британської Ради, що існує у кожному великому місті України. Британська Рада може стати основним центром інформації про навчальні заклади у Сполученому Королівстві та надасть можливість отримувати місця у них саме через Британську Раду в Україні. Британська Рада може також надавати їм допомогу в одержанні візи. Про це слід повідомляти широкому загалу, щоб конкурувати з послугами добре розрекламованих агентств. Впровадження цього рішення зменшить фінансування багатьох видів кримінальної діяльності, як в Україні, так і у Великобританії, та допоможе захистити мігрантів від обману. Також, 20-годинне обмеження виявляється неефективним. Можливими способами розв'язання існуючих проблем є такі:

- ✓ дозволити студентам працювати більше 20 годин на тиждень, якщо вони мають добрі результати в навчанні;
- ✓ забезпечити отримання всіма студентами освіти належної якості;
- ✓ зменшення вартості навчання до рівня, який сплачують британці за громадян країн, що розвиваються, у разі надання підтверджень фінансових укладень.

Висновки

Якщо візовий режим між ЄС та Україною буде скасовано, міграційний потік значно не збільшиться, а от кількість заявок на отримання притулку та дозволу на проживання зменшиться. А ще величезна кількість кримінальних організацій, які отримують прибуток від торгівлі людьми та незаконного перевезення мігрантів, позбавляться цього джерела доходу. А найголовніше – буде менше сліз і зламаних доль. Але рішення такого роду вимагають значної

---

¹⁵ www.zav.de

політичної сміливості, оскільки ксенофобна частина британського суспільства побоюється напливу мігрантів, і це, очевидно, може вплинути на популярність політиків. Але наділим владою людям необхідно приймати рішення, не виходячи із своєї популярності, а для блага усього суспільства. І дуже часто саме складні рішення виявляються найбільш ефективними. Це рішення буде дуже своєчасним, оскільки Україна матиме спільний кордон із ЄС, а ще розробляється нова політика відносин між Україною та ЄС.

Це дослідження було проведено за підтримки Конгресу профспілок (TUC) та профспілки TGWU. Особливу подяку хочемо висловити пану Ніку Кларку – відповідальному за політику Відділу з питань Євросоюзу та міжнародних відносин TUC.

Конгрес профспілок

Congress House
Great Russell Street
London WC1B3LS
Тел. 020 7636 4030
Факс 020 7636 0632
www.tuc.org.uk

Звертайтеся:

Nick Clark (Нік Кларк)
+44(0207)467 1322
nclark@tuc.org.uk

з питаннями щодо тексту звертайтеся до автора:

Stepan Shakhno (Степан Шакно)
shakhno@is.lviv.ua
+38 050 762 1866

INVESTOR IN PEOPLE